

İZMİR İLİNDE PETROLE DAYALI OLARAK FAALİYETTE BULUNAN KAMU KURUMLARI VE BU KURUMLARI ÖZELLEŞTİRME STRATEJİSİ

Ahmet Burçin YERELİ*

Türkiye'de KİT'ler, devletçilik politikasına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında resmi bir politika olarak benimsenen devletçiliğin temelleri Osmanlı Dönemi'ne kadar gitmektedir. Bunun yanında, o dönemde diğer ülkelerde de benzer politikalar uygulanmıştır. Bu açıdan, devletçilik politikasını sadece Cumhuriyet Türkiye'sinin bir ürünü olarak düşünmemek ve gelişmeleri o dönemin koşulları içinde ele almak gerekir.

Bilindiği gibi, sosyalist blokun çökmesiyle tüm dünyada liberal ekonomi politikalarının benimsenmesine yönelik bir eğilim ortaya çıkmıştır. Türkiye ise, sosyalist blokun çökmesinden çok önce liberal politikaları benimseyip, tam anlamıyla olmasa da, uygulamaya geçmiştir. Son 10 yıldır Türkiye gündemini sürekli işgal eden liberal ekonomi politikasının öncelikli hedefi, devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılarak, özelleştirmeye ağırlık verilmesi olmuştur.

Ülkemizde henüz 10 yıllık bir geçmişi olan özelleştirme programı çerçevesinde, kapsama alınan kuruluşlardan yarısından fazlası tamamiyle özelleştirilmiştir. Ancak, ÇİTOSAN'ın bağlı ortaklığı statüsünde faaliyet gösteren çimento fabrikaları hariç, bu kuruluşların hemen hemen tamamı, kamunun azınlık hissesine sahip olduğu iştiraklerdir. Yani bugüne kadar gerçek anlamda bir KİT özelleştirilmesi söz konusu olmamıştır.

4046 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle ve siyasi görüş farklılıklarının giderilmesiyle 1995 yılında etkin bir politika benimsenmesi

* Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Araştırma Görevlisi.

beklenmektedir. Buna göre belirlenen program çerçevesinde, 600 Milyon Dolar, 1995 sonuna kadar ise 5.5 Milyar Dolar gelir beklenmektedir.

İzlenecek özelleştirme politikası, her şeyden önce Türkiye'nin kendi ekonomik denge hesabına dayanmalı, dış güçlerce yapılan zorlamalara göre yönlendirilmemelidir. Dolayısıyla, özelleştirme konusu mülkiyet ve hakları, Türk özel kesimine, halk, yörede yaşayanlara ve o işletmenin çalışanlarına intikal ettirmek yerine, blok olarak ya da çoğunluk pay blokları şeklinde yabancılara satmak özelleştirmenin sosyal amaçları ile çelişecektir.

İleri derecede sanayileşmiş Batı ülkeleri bile, kendileri çok uluslu şirketlere sahip olmalarına rağmen, yabancılara iktisadi kuruluşlarının % 15-20' sinden daha fazlasını satmamaktadırlar. Bu ülkeler çok güçlü ekonomik ve teknolojik yapıya sahip olmalarına rağmen, özelleştirmede kendi teşebbüs ve sanayilerini koruyucu tedbirler alırken, Türkiye'nin sınırsız ve ölçüsüz bir özelleştirmeye yönelmesi sakıncalı sonuçları da beraberinde getirebilecektir.

Öte yandan, yabancılara blok halinde satışların yapılması, hiç şüphesiz mülkiyetin tabana yayılması amacıyla da çalışmaktadır. Öyle ki, yabancı şirketler fiyatlama, yatırım, kâr transferi gibi konularda kendi çıkarlarını gözeterek ülkenin içişlerin karışabilmektedirler. Onun içindir ki, özelleştirme politikaları uygulayan gelişmiş ülkeler, bu gerçeği gözönüne alarak yabancılara alabileceği pay oranını sınırlandırmaktadırlar.

Ülkemiz, 1980'li yılların başında çok iyi bir şekilde yakaladığı özelleştirme rüzgarını gereği gibi devam ettirememiştir. Tüm dünyanın özelleştirme eğilimine girdiği bir dönemde KİT'lerin iyi fiyatlarla ve yabancı sermayeye satışında güçlükler beklenmektedir. Buna rağmen, başarılı bir özelleştirme uygulaması öngörülmektedir.

Bu çalışmada, İzmir ilinde yer alan ve petrol ile petrol türevlerini hammadde olarak kullanan, bu özellikleri nedeniyle stratejik konumu haiz ve aynı zamanda özelleştirme kapsamında bulunan işletmelerin 1990 sonrasında gösterdiği gelişmelerin bir değerlendirmesi yapılacak ve bu tür işletmelerin özelleştirilmesine yönelik stratejiler geliştirilmeye çalışılacaktır.

İzmir ilinde, üretim faaliyetinde bulunan ve yukarıdaki nitelikleri taşıyan üç kamu kurumu yer almaktadır. Bunlar: Petrol Ofisi Anonim Şirketi İzmir Bölge Müdürlüğü, PETKİM-Petrokimya Holding A.Ş. Aliağa Kompleksi ve Türkiye Petrol Rafinerileri Anonim Şirketi İzmir Rafineri Müdürlüğü'dür.

PETROL OFİSİ A.Ş. İZMİR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

A. Genel Olarak Petrol Ofisi A.Ş.

1941 yılında 2.5 Milyon TL. sermaye ve 9 işçi ile kurulan, 1983 yılında da Anonim Şirket statüsünü alan Petrol Ofisi, akaryakıt dağıtımında kamu hizmeti sunan tek milli şirket durumundadır. Halen madeni yağ üretimi ve pazarlanması ile askeri ürün ikmalinin yanısıra LPG dışındaki petrol ürünlerini ülke çapında pazarlayan en büyük dağıtım şirkettir.

11 Bölge, 26 Depolama Müdürlüğü, İzmit Madeni Yağ ve Gres Yağı Müdürlüğü, Aliağa Madeni Yağ Müdürlüğü ve İstanbul Gemi Operasyonu Müdürlüğü bulunmaktadır.

Petrol Ofisi A.Ş.'nin toplam depolama kapasitesi 1.025.901 m³'tür. Genelde; petrolün rafineri aşamasından depolanma aşamasına kadar ki safhasında Petrol Ofisi'nin ulaştırma stratejisi deniz ulaştırmasına dayanmaktadır. 1992 sonunda Petrol Ofisi, ulaştırma kapasitesi 31.120 dwt'luk 10 gemiden oluşan deniz filosuna sahiptir. Deniz ulaşımının yanında demiryolu ve karayolu ile de petrol ulaşımı gerçekleştirilmektedir.

Liberasyon öncesi petrol ürünleri sektörünü temsil eden POAŞ, SHELL, MOBİL, BP ve Türk Petrol yanında yerli ve yabancı şirketlerin pazara girmesi ve mevcut pazardan pay almaları, yoğun bir rekabete neden olmuştur. Petrol Ofisi, rekabetin en yoğun olduğu büyük kent merkezlerinde faaliyet gösteren bayileri için yabancı şirketlerin uyguladığı mali ve ekonomik teşvik politikalarını üretememiş ve bunun sonucu satışları yüksek olan istasyonlarının yabancı şirketlere kaçışını önleyemeyerek pazar kaybına uğramıştır.

Bu sektörde Petrol Ofisi 1993 yılı verileriyle 6977 çalışan, 4469 akaryakıt bayi ile toplam akaryakıt pazarının % 58'ini, madeni yağ ve gres pazarının ise % 38.5'ini elinde bulundurmaktadır.

Petrol Ofisi'nin gayri safi satış hasılatı cari fiyatlarla 1991 yılında 17 Trilyon Lira iken 1992'de 27 Trilyona, 1993'te ise 42.8 Trilyona yükselmiştir. Son iki yıldaki net kâr ise % 97.2 ve % 114.2 oranlarında artmıştır. Buna bağlı olarak gayrisafi satış kârı 1993'te 3.4 Trilyon Lira olarak gerçekleşmiştir.

Son yıllarda alınan tasarruf tedbirleri çerçevesinde dönem giderleri bir önceki yıla göre % 54 oranında tutulmuştur. Vergiden önceki dönem kârı 1991'de 689.6 Milyar TL, 1992'de 1.3 Trilyon TL ve 1993 yılında 2.5 Trilyon TL'dir. Aynı yıllar itibarıyla ödenilen vergiler ise sırasıyla 412 Milyar TL, 777 Milyar TL ve 1.3 Trilyon TL'dir. Buna göre Petrol Ofisi'nin net kârı ise cari fiyatlarla 1991'de 277 Milyar TL, 1992'de 523 Milyar TL ve 1993 yılında 1.2 Trilyon TL'dir.

Petrol Ofisi A.Ş. 1990 yılında özelleştirme kapsamına alınmış, 1991 yılında da % 4'lük kısmı halka açılmıştır.

B. İzmir Bölge Müdürlüğü, Aliğa Tesisleri

Petrol Ofisinin İzmir Bölgesi'ndeki dolum tesisleri 1983 yılında, madeni yağ tesisleri ise 1989 yılında kurulmuştur. Ambarlar, fabrika ve dolum üniteleri olmak üzere toplam 7000 m² kapalı alan, 15.000 m² açık alana sahiptir.

Akaryakıt depolama tesisi 1983 yılında kurulmuştur. Teorik kapasitesi 100.000 m³ olup, 22 tank bulunmaktadır.

1994 yılı rakamları ile Aliğa'da 89'u sözleşmeli, 216'sı işçi olmak üzere toplam 305 personel çalışmaktadır. Ayrıca Turan'da 44'ü sözleşmeli 46'sı işçi 90 personel görev yapmaktadır. Söz konusu işçilerin tamamı sendikalıdır.

Madeni yağda ise 3'ü müdür, 67'si şef ve işçi statüsünde olmak üzere toplam 70 kişi bulunmaktadır. Bu 70 personelin 14'ü sözleşmeli memur, 56'sı ise toplu sözleşmeli işçidir.

Aliğa'da ayrıca 43 müteahhit işçisi çalıştırılmaktadır.

İzmir bölgesinde çalışanların Türkiye Petrol Ofisi A.Ş. personeli içindeki payı % 6 civarındadır. Ülke genelinde en fazla personel Genel Müdürlük'de (1100 personel) çalışmakta, bunu Antalya Doğu (899 personel) ve Antalya Batı Bölgeleri (857 personel) izlemektedir.

İzmir Bölgesi olarak Petrol Ofisi A.Ş.'nin çeşitli ürünler itibariyle yıllara göre satış miktarları şu şekildedir.

**Tablo 1. Petrol Ofisi A.Ş.'nin İzmir Bölgesinin
Yıllara Göre Satış Hacmi**

	(Ton)			
	1991	1992	1993	1994*
Süper Benzin	57.332	51.445	61.762	56.100
Normal Benzin	175.284	177.036	184.167	160.000
Gazyağı	20.231	15.972	17.976	13.100
Motorin	729.903	740.723	753.169	643.600
Madeni Yağ	16.231	16.471	16.825	13.950
Kalorifer Yakıtı	82.287	93.895	107.770	109.500
Fuel-Oil-6	212.489	326.245	412.916	389.600

* 10 aylık

Yıllık madeni yağ üretim kapasiteki 60.000 ton, kapasite kullanımı ise 50.000 tondur. Tesiste, otomotiv sanayii başta olmak üzere diğer sanayi dallarının ihtiyacı olan yağlar üretilmektedir. Madeni yağ üretiminde ithal girdi oranı % 10 civarındadır. Yurt dışından getirilen bu ithal girdi "katkı maddesi"nden ibarettir. Geri kalan % 90'ı oluşturan hammadde, büyük ölçüde Aliağa'dan olmak üzere, yurtiçinden temin edilmektedir. Üretilen mamuller maliyet bedelleri üzerinden Bölge Müdürlüklerine dağıtılmaktadır.

Petrol Ofisi'nin Aliağa'daki tesislerine 1994 yılında kapasiteyi artırmak amacıyla 5 adet tank daha alınmıştır. Ayrıca, 1 ve 3 lt'lik dolum makineleri yatırımı ve laboratuvar binası inşaatı devam etmektedir.

Bölgedeki limandan gemilere 80.000 dwt'luk akaryakıt ve madeni yağ yükleme yapılabilmektedir.

Tesis bünyesinde 72 ailenin oturabileceği şekilde inşa edilmiş lojmanlar, dışarıdan gelenler için misafirhane, kafeterya, yemek, oyun ve dinlenme salonları ile rekreasyon alanları bulunmaktadır.

İzmir Bölgesi'ndeki işletme giderleri ve yüzde dağılımı şu şekildedir.

İşletme giderleri içinde en büyük payı hammadde alımları oluşturmaktadır. Bunu yardımcı madde ve ambalaj giderleri izlemektedir. Sözkonusu bu üç gider kaleminin toplam giderler içindeki payı 1991'de % 84.1, 1992'de % 81.3 ve 1993 yılında % 90 düzeyindedir.

Tablo 2. Petrol Ofisi A.Ş. İzmir Bölgesi İşletme Giderleri

(Milyon TL)

Giderler	1991	%	1992	%	1993	%
Hammadde alımları	77.953	57.6	105.000	51.0	155.000	57.2
Yardımcı madde	17.517	12.9	37.000	18.0	48.900	17.7
Ambalaj giderleri	18.372	13.6	25.323	12.3	40.879	15.1
İşçi ücretleri	11.526	8.5	19.034	9.2	17.033	6.3
Memur ücretleri	669	0.5	234	0.1	-	-
Sözleşmeli giderleri	1.865	1.4	5.795	2.8	4.967	1.8
Amortisman giderleri	2.403	1.8	5.498	2.7	2.050	0.7
Diğer giderler	5.072	3.7	8.023	3.9	3.248	1.2
TOPLAM	135.427	100.0	205.907	100.0	271.177	100.0

Ücret ödemelerinin toplam giderler içindeki payı ortalama % 10 civarında olup, oldukça düşük bir paya sahiptir. Ücret giderlerinin kendi içindeki dağılımında en büyük pay işçi ücretlerinin olup, bunu sözleşmeli ve memur giderleri izlemektedir. Toplam giderler ise 1992 yılında 1991'e göre % 52, 1993 yılında da 1992'ye göre % 31.7 oranında artış göstermiştir. Petrol Ofisi İzmir Bölgesi'nin 1991-1994 dönemi kârları şu şekildedir.

Tablo 3. Petrol Ofisi İzmir Bölgesinin Dönem Kârları

Yıllar	Net Dönem Karı	Yüzde artış
1991	161.4	-
1992	290.7	% 80.1
1993	380.5	% 31.0
1994 (9 aylık)	2 700 0	% 86.0

Görüldüğü gibi Bölgenin net dönem karları da artış göstermektedir. 1991 yılında 161.4 Milyar TL olan dönem kârı, 1992'de 290.7 Milyar TL'na, 1993 yılında da 380.5 Milyar TL'na yükselmiştir. 1994 yılı 9 aylık bilançolarına göre net dönem kârı ise 2.7 Trilyon TL'dir.

1992 yılında bir önceki yıla göre net dönem kârı % 80.1 oranında artış göstermiş, 1993 yılında düşüş kaydederek % 31 oranında gerçekleşmiştir. Bölgenin 1993 yılına göre 1994'de 9 aylık net kârında meydana gelen artış ise % 86 düzeyinde olmuştur.

PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş. ALİAĞA KOMPLEKSİ

A. Genel Olarak PETKİM

Petkim Petrokimya A.Ş., 250 Milyon TL sermaye ile 1965 yılında kurulmuştur. İlk yatırım faaliyetlerine İzmit-Yarımca'da başlamıştır.

1970 yılında sermayesi 700 Milyon TL'ye çıkarılan Petkim'de Yarımca Kompleksi'nin etilen, polietilen, klor alkali, VCM ve PVC ünitelerinin yapımı tamamlanmış ve deneme işletmesine alınmıştır. Aynı yıl, sermayesinin tamamı Petkim'e ait olan Petkim Kauçuk A.Ş. kurulmuştur. Söz konusu dönemde, Aliağa Bölgesi'nde, ikinci bir Petrokimya Kompleksi'nin kurulmasına karar verilmiştir.

1970-80 arası dönemde DDB fabrikası tamamlanarak işletmeye alınırken Yarımca Kompleksi'nde etilen tevsii, polietilen tevsii, karbon siyahı, sentetik kauçuklar (SBR+CBR), stiren ve polistiren, VCM tevsii, PVC tevsii ve kaprolaktam üniteleri işletmeye alınmıştır.

Otomotiv sanayiinde yaşanan hızlı gelişmeler sonucu 19.08.1976 tarihinde Petkim'in öncülüğünde Petlas Lastik Sanayi A.Ş. kurulmuştur. Petlas 18.06.1984 tarihinde bağlı ortaklık haline dönüştürülmüştür.

1985 yılından itibaren Aliağa Petrokimya Kompleksi'nin üniteleri peyderpey işletmeye alınmaya başlanmıştır. Aynı yıl çıkarılan KİT'ler hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Petkim bir teşebbüs haline getirilmiş ve Yarımca ile Aliağa kompleksleri birer müessese olarak teşebbüse ait tüzel kişilik haline dönüştürülmüştür.

1986 yılında Yarımca müessesesi Yarpet Petrokimya Sanayi ve Ticaret A.Ş. adı altında Petkim'in bağlı ortaklığı haline getirilmiştir.

28.05.1986 tarih ve 3291 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Petkim'in özelleştirilmesine karar verilmiştir.

1987 yılında Aliağa Müessesesi, Alpet Petrokimya Sanayi ve Ticaret A.Ş. adı altında Petkim'in bağlı ortaklığı haline getirilmiştir. Aynı yıl Petkim özelleştirme çalışmaları için, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'ne bağlanmıştır.

1990 yılında Yüksek Planlama Kurulu'nun 4.4.1990 tarih ve Özelleştirme 10/10 sayılı kararı ile Petlas Holding bünyesinden alınarak Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'na bağlanmıştır. Yine aynı yıl içinde şirketin sermayesi 400 Milyar TL'den 2 Trilyon TL'ye çıkarılarak Holding hisselerinin % 8'i halka arzedilmiş, Petkim'in bağlı ortaklıkları olan Alpet ve Yarpet 31.8.1990 tarihli bilançoları esas alınarak bütün aktif ve pasifleri ile Petkim'e devredilmiştir.

1992 yılında Yönetim Kurulu Kararı ile Merkez Teşkilatı ve Aliağa Kompleks Teşkilatı birleştirilmiştir.

1993 yılında Yarımca Kompleksi'nde, teknolojik ve ekonomik ömürlerini dolduran ve zarar eden kaprolaktam, amonyum sülfat, etilen, VCM ve tetramer üniteleri kapatılmıştır.

Bugün için Petrokimya Sanayii'nin Türkiye'deki tek temsilcisi PETKİM; Aliağa ve Yarımca'da bulunan Petrokimya komplekslerinde 25 yılı aşan bir süredir, hammadde olarak kullanılan elliye yakın petrokimyasal ürün üretmektedir.

Petkim Petrokimya Holding A.Ş.'nin Yarımca Petrokimya Kompleksleri'nde çeşitli petrokimyasal maddeler üreten onsekiz ünitesi mevcuttur. İzmir Aliağa'da kurulu ve emsalleri arasında Avrupa'nın üçüncü büyük petrokimya kompleksi olan Aliağa Petrokimya Kompleksi'nin oniki ana proses fabrikası ile sekiz yardımcı ünitesi vardır.

Petkim Petrokimya Holding A.Ş.; Yarımca ve Aliağa'da kurulu bu tesislerde bir rafineri ürünü olan naftayı parçalayıp plastik, kauçuk, tekstil, otomotiv, elektronik gibi sanayi kollarında kullanılan hammaddeleri üretmektedir. Bu sanayi kolları ise Petkim'den aldıkları hammaddeler ile mutfak eşyaları, oyuncak, T.V., video, kaset, araba lastiği, sentetik elyaf, kapı ve pencere kasaları, deterjan gibi günlük yaşamda çok sıkça kullanılan malzemeleri üretmektedirler.

B. Üretim Kapasitesi

Petkim'in, yıllık toplam kapasitesi 2.5 milyon tona ulaşmaktadır. Alağa Kompleksi için seçilmiş bazı ürünlerin teorik yıllık kapasiteleri şu şekildedir:

**Tablo 4: PETKİM Alağa Kompleksi'nde Yıllara Göre
Brüt Üretim Miktarı**

(Ton)			
Ürünler	1991	1992	1993
Etilen	340.009	339.006	355.539
Termoplastikler	369.434	389.401	417.035
Polivinil Klorür-PVC	82.427	96.629	106.475
Alçak Yoğunluk Polietilen-AYPE	177.169	189.130	188.757
Yüksek Yoğunluk Polietilen-YYPE	44.880	45.719	53.414
Polipropilen-PP	64.958	66.123	68.389
Elyaf Hammaddeleri	172.024	175.893	179.167
Akrilonitril-ACN	52.219	64.136	75.062
Saf Tereftalik Asit-PTA	53.730	68.183	60.012
MEG	66.075	50.874	44.093
Diğer Ürünler	888.747	985.638	1.244.759
YYPE, Low Polimer	621	536	-
PP, Ataktik Polimer	1.356	1.355	-
Propilen (PS)	75.108	75.918	84.345
Propilen (KS)	78.023	74.750	71.051
DEG	5.733	4.718	4.273
Klor	64.661	74.462	72.140
Hipoklorit	3.795	2.875	26.119
Kostik (%100)	74.101	82.773	81.448
PA	26.574	26.686	26.119
Benzen	77.956	91.246	88.125
O X	22.740	29.154	29.444
P X	63.706	81.656	81.549
Toluen	14.965	11.246	13.914
Hidrojene Benzin	53.710	64.928	58.237
CI	90.350	92.146	91.656
IPG	16	511	3.431
Aromatik Yağ	43.009	44.742	51.753
VCM	79.248	101.710	99.301
Saf EDC I	80.663	92.540	94.456
HCl (% 27)	23.647	21.650	16.653
Torba Tesisi	3.136	3.311	-
Plastik Mamuller	5.809	6.720	5.791
Ham Benzin	-	-	268.693
Masterbatch	-	-	2.380
Diğerleri	-	-	-
GENEL TOPLAM	1.770.214	1.889.938	2.196.500

Tablo 5. Aliğa Kompleksi'nde Yıllara Göre Satılabilir Üretim

(Ton)

Ürünler	1991	1992	1993
Etilen	23.157	18.277	4
Termoplastikler	361.982	380.502	408.479
Polivinil Klorür-PVC	82.427	96.629	106.475
Alçak Yoğunluk Polietilen-AYPE	169.719	172.054	180.254
Yüksek Yoğunluk Polietilen-YYPE	44.878	45.696	53.411
Polipropilen-PP	64.958	66.123	68.389
Elyaf Hammaddeleri	172.024	175.893	179.152
Akrlonitril-ACN	52.219	64.136	75.065
Saf Tereftalik Asit-PTA	53.730	68.183	60.012
MEG	66.075	50.874	44.075
Diğer Ürünler	428.038	469.519	419.452
YYPE, Low Polimer	621	536	-
PP, Ataktik Polimer	1.356	1.355	-
Propilen (PS)	-	-	-
Propilen (KS)	-	631	-
DEG	5.733	4.718	4.272
Klor	1.148	1.218	580
Hipoklorit	3.663	2.829	26.119
Kostik (%100)	68.393	72.205	60.055
PA	26.574	26.686	26.121
Benzen	77.956	91.246	86.747
O-X	-	3.997	824
P-X	26.641	39.725	39.277
Toluen	14.965	11.246	13.916
Hidrojene Benzin	53.710	64.953	62.717
C4	87.968	91.058	68.769
LPG	6.032	1.367	5.871
Aromatik Yağ	11.894	11.742	-
VCM	-	(2042)	-
Saf EDC-1	-	1.477	-
HCL (% 27)	6.221	1.858	-
Torba Tesisi	992	1.574	-
Plastik Mamüller	4.171	5.140	5.004
Ham Benzin	-	-	38.510
Masterbatch	-	-	26
Diğerleri	-	-	9736
GENEL TOPLAM	985.201	1.044.191	1.007.087

Tablo 6. Aliğa Kompleksi'nde Yıllara Göre Kapasite Kullanım Oranları

Ur�nler	1991	1992	1993
Etilen	97	97	96
Termoplastikler	97	102	101
Polivinil Klorür-PVC	79	92	101
Alçak Yoğunluk Polietilen-AYPE	107	110	105
Yüksek Yoğunluk Polietilen-YYPE	102	104	100
Polipropilen-PP	98	100	93
Elyaf Hammaddeleri	77	79	75
Akrilonitril-ACN	75	92	93
Saf Teretallik Asit-PTA	77	87	86
MEG	81	62	50
Diğer Ur�nler	83	98	91
GENEL TOPLAM	90	96	93

Tesislerin ortalama kapasite kullanım oranı 1991'de % 90, 1992'de % 96 ve 1993'de % 93 olarak gerçekleşmiştir. Ur nlere göre kapasite kullanım oranları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

C. Kâr/Zarar Durumu

1993 yılı baz alındığında toplam giderler ve giderlerin kalemler itibariyle dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7. PETK M Petrokimya A. .’de 1993 Yılı İtibariyle

Giderlerin Dağılımı

Gider Turu	Ali�a	Yarımca	Toplam
Hammadde	2.549.738	651.218	3.200.956
Yardımcı Malzeme	206.258	91.264	297.523
İşletme Malzemesi	473.810	133.417	611.228
Amortaj Malzemesi	32.510	13.350	46.260
Yedek Parça	29.596	10.862	40.450
Sarf Malzemesi	5.847	3.285	9.132
İşçilik Giderleri	835.569	643.764	1.479.330
�ı�arıdan Sağlanan Fayda ve Hiz	532.369	222.682	755.051
Royalty Giderleri	4.000		4.000
Diğer Giderler	29.669	11.352	41.021
Vergi, Resim, Harçlar	12.047	1.115	13.162
Amortismanlar	832.723	97.813	930.538
Genel Toplam	5.544.201	1.882.553	7.426.754

Giderlerin % 45’lik kısmını hammadde alımları olu urmaktadır. İkinci en önemli harcama kalemini ise işçilik giderleri meydana getirmektedir.

Petkim Petrokimya Holding A. ., 1994 yılına kadar sürekli olarak zarar edegelmi tir. Aşağıdaki tabloda 1991 yılı ve sonrasına ait kâr/zarar durumu görülmektedir.

Tablo 8. PETKİM Petrokimya A.Ş'nin Kâr/Zarar Durumu

Yıllar	1991	1992	1993
Kar/Zarar	(382.589.213.949.-)	(580.639.981.841.-)	(1.412.423.771.005.-)

1993 yılını da zararlar kapatan kuruluş, 1994 yılından itibaren kâra geçmiştir.

D. İhracat

Aliğa Kompleksi'nin ihracat rakamları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9. Yıllara Göre Aliğa Kompleksi'nde İhracatın Dağılımı

Ürünler	1991		1992		1993	
	Ton	000 \$	Ton	000 \$	Ton	000 \$
AYPE	47.140	36.144	57.603	39.636	79.526	49.125
YYPE	3.091	2.592	2.299	1.669	7.983	4.028
PVC	17.864	12.824	29.350	15.461	33.760	18.557
PP	3.607	2.961	884	571	3.716	1.862
PTA	3.614	1.924	8.081	3.632	16.712	8.300
PA	4.390	2.524	5.600	3.185	6.610	2.619
ACN	6.168	4.572	12.372	7.866	7.339	3.974
MEG	34.703	14.426	12.602	6.283	500	270
DEG	3.138	1.472	2.570	701	1.931	465
Paraksilen	9.003	3.258	19.790	7.299	19.555	7.821
Ortoksilen	-	-	2.078	724	-	-
C4	82.616	7.308	86.200	9.952	68.681	8.455
Etilen	24.514	15.348	18.780	6.356	-	-
Benzen	65.240	22.994	74.222	22.440	88.905	23.982
Aromatik Yağ	8.057	594	-	-	-	-
Ham Benzin	16.338	3.043	5.240	1.169	38.510	5.453
Propilen	6.802	1.930	1.573	472	-	-
Torba	1.099	1.452	1.415	1.753	200	251
Toplam	337.384	135.366	345.659	129.169	373.952	135.294

E. Yatırımlar

1991 yılında Aliğa Kompleksi'nde mevcut "Atık Giderme Sistemleri Modifikasyonu" projesine ek olarak "Hava Ayırma Darboğaz Giderme", "Aliğa Kompleksi Fabrikaları Rehabilitasyon ve Tesisleri", "Nafta Dolum Boşaltım İskele Tadilatı", "Etilen Fabrikası Aydınlatma Sistem Revizyonu", "İlave Hamsu İsale Hattı", "AYPE Masterbatch İmal Tesisi" ve "Polimer Fabrikaları Paketleme Sistem Revizyonu" projeleri için teşvik belgesi alınmıştır. 1991 yılında cari fiyatlarla Aliğa Kompleksi için yapılan yatırım tutarı 208,5 Milyar TL'dir.

**Tablo 10. Aliğa Kompleksi'nde 1993 Yılında Tamamlanan
Tevsi ve Rehabilitasyon Yatırımları**

Yatırımın Adı	Tevsi Öncesi Kapasite (ton/yıl)	Tevsi Sonrası Kapasite (ton/yıl)	Yatırım Bedeli (Milyon TL)
A Genel Müdürlük			
Rehabilitasyon ve Tevsi			
ACN Fab.	44.000	60.000	121.072
ACN Fab.	165.000	180.000	56.687
ACN Fab.	70.000	90.000	95.374
ET Fab.	66.000	80.000	44.973
ACN Hidrojenasyon Ünitesi		115.000	*37.927
ACN Maşinacılık İşlet. Tesisi (5000 saat/yıl)		10.000	99.309
ET Fab. Arıtma - Darboğaz Giderimi			174.161
ACN Kapasite (NM/saat)	26.000	43.000	
ACN Kapasite (NM/saat)	8.400	14.000	
ET Fab. Hareketli Hattı			99.484
B. Yanma Kompleksi			
ET Fab. Döner Link ve Boru Kırması		5.000	195.702

*Maliyetler kayıtlarında tek yatırım olarak görülen C4 Hidrojenasyon Ünitesi ile ET Fabrikası Tevsi yatırımının yatırım bedellerinin ayrı ayrı hesaplanmasında; faiz ve genel giderler yaklaşık olarak dağıtılmıştır.

1992 yılı içinde Aliğa Kompleksi'nde kapasite artırımına yönelik projelerden fabrikaların kuruluş tarih ve sürelerine bağlı olarak Etilen ve ACN fabrikalarında kısmi bir uygulama yapılmış, diğerlerinin yatırımlarına devam edilmiştir. 1993 yılında Aliğa Kompleksi'nde yapılan yatırımlar yukarıdaki tabloda görülmektedir.

**Tablo 11. PETKİM Petrokimya Holding A.Ş.'nin
Yıllık Yatırım Harcamaları**

Yıllar	Yıllık Yatırım Harcamaları (Bin USD)	Yıllık Yatırım Harcamaları (Milyon TL)
1990	26.640	69.996
1991	70.323	294.086
1992	114.165	294.730
1993	62.610	673.798

F. İstihdam Yapısı

Toplam istihdam 1992 yılında 9476, 1993 yılında 8207 iken 1994 yılı Aralık ayı itibariyle Petkim bünyesindeki toplam istihdam 7763 kişidir.

Tablo 12. Petkim Petrokimya Holding A.Ş. Personel Mevcudu

Üniteler	Fiili Personel				
	Kapsam Dışı	Kapsam İçi	Toplam	Müteahhit Personel	Toplam
Genel Müdürlük	608	3419	4087	879	4966
Yanma Kompleksi	283	1977	2260	537	2797
TOPLAM	951	5396	6347	1416	7763

**Tablo 13. Petkim Petrokimya Holding A.Ş.'de
Personelin Statülerine Göre Dağılımı**

	1991	1992	1993
Kapsam İçi	6.201	5.941	5.712
Kapsam Dışı	1.029	967	1.015
Müteahhit Elemanı	2.612	2.565	1.480
Toplam	9.842	9.476	8.207

İşletme özelleştirme kapsamına alındıktan sonra 1995 yılında yaklaşık 500 kişinin işten ayrılması beklenmektedir.

TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş. İZMİR RAFİNERİ MÜDÜRLÜĞÜ

A. Aliğa Petrol Rafinerisi'nin Tarihçesi ve Yatırımların Gelişimi

İlk rafinerinin inşaat-montaj anlaşması Türk ve Sovyet taraflarınca 1967 yılında imzalanmıştır. Çalışmaların ardından 1972 yılında, yılda 3 milyon ton hampetrol işletme kapasitesi ile tesis işletmeye geçmiştir.

1974 yılında 157 bin ton/yıl kapasiteli makina yağı kompleksi ile 1978 yılında 14100 BPSD (675 bin ton/yıl) kapasiteli FCC kompleksi tamamlanarak devreye girmiştir.

1984 yılında bitirilen tevsi ve modernizasyon yatırımları sonucunda hampetrol işleme kapasitesi 5 milyon tona yükselmiştir. Aynı yıl içinde 2X10 MW'luk enerji üretim tesisi devreye alınmıştır.

1987 yılında, hampetrol işleme kapasitesini yılda 10 milyon tona çıkaran ikinci Sovyet rafinerisinin kabulü yapılmıştır.

1989 yılında 250 DWT kapasiteli hampetrol iskelesi tamamlanarak hizmete alınmıştır. Aynı yıl içinde makine yağları işleme kapasitesi yılda 285 bin tona çıkarılmış ve nafta-merox ünitesi devreye sokulmuştur.

1991 yılında ise kerosin-merox ünitesi tamamlanarak hizmete girmiştir.

1993 yılında hydrocracker ve tamamlayıcı üniteleri işletmeye alınmıştır.

1994 yılında ise LPG Deniz Platform, yükleme ve boşaltma tesisleri yatırım gerçekleştirilmiştir. Bu tesislerde iki adet 5000 m³'lük depolama tankı da devreye sokulmuştur.

Dünya petrol ürünleri tüketimine paralel olarak Türkiye'nin motorin tüketimi diğer ürünlere oranla daha hızlı bir artış göstermektedir. Gelecek yıllara ait talep projeksiyonlarının, mevcut rafineri konfigürasyonlarında üretilebilecek ürün miktarları ile karşılaştırılmasında, motorin açığının önemli boyutlara ulaşacağı, buna karşılık fuel oil üretiminde de fazlalık olacağı gözlenmektedir.

Bundan dolayı gelişen dünya teknolojisine ayak uydurmak ve Avrupa standartları kalitesinde ürün üretmek ve yeni ham petrol ünitesinin 1987'de devreye girmesinden sonra üretimi artan rafineri dip ürünlerini işleyerek hem yurtiçi talebi karşılamak, hem de ticari değeri daha yüksek olan motorin üretmek üzere "Hydrocracker" ve tamamlayıcı diğer ünitelerin kurulmasına karar vermiştir.

Diğer taraftan, hydrocracker ünitesinin işleyeceği vakum gaz oil şarjı, aynı zamanda mevcut FCC ünitesinin şarjı ile de büyük ölçüde uyumlu olması nedeniyle, şarj kullanımında alternatif olanaklar sağlanmıştır.

42000 BPSD (278 metreküp/saat kapasiteli) Destilasyon Ünitesi, 16500 BPSD (100 metreküp/saat) kapasiteli Hydrocracker Ünitesi, 34 MMSCFD kapasiteli Hidrojen Ünitesi ve 19000 BPSD (125 metreküp/saat) kapasiteli Visbreaker Ünitesi gibi ana ünitelerden oluşan İzmir Rafinerisi, Hydrocracker ve tamamlayıcı üniteler projesi kapsamında, yukarıda belirtilen üniteler yanında 4,5 ton/saat kapasiteli Gaz-Amin Muamele Ünitesi, 74 ton/gün kapasiteli Kükürt Üretim Ünitesi, 64 ton/saat kapasiteli Kirli Su Sıyırma Ünitesi, 2X12 MW Turbogeneratör Ünitesi, 2X1000 metreküp Hydrocracker Ünitesi Şarj Tankları, 1X5000 metreküp Flushing Oil Tankı ve Rafineri Güç Dağıtım Merkezi Yenilenmesi Projeleri de yer almaktadır.

İzmir Rafinerisi Hydrocracker ve tamamlayıcı üniteler projesinin devreye girmesinden sonra yıllık olarak

- 2.110.000 ton Atmosferik Rezidü
 - 780.000 ton Vakum Gaz Oil
 - 1.000.000 ton vakum Rezidü
- işlenmekte olup, bunun karşılığında,
- 325.000 ton/yıl motorin artışı,
 - 270.000 ton/yıl benzin ve nafta artışı,
 - 228.000 ton/yıl gazyağı ve jet yakıtı artışı,
 - 85.000 ton/yıl LPG artışı,
 - 1.100.000 ton/yıl fuel oil azalışı
- gerçekleştirilmiştir.

Projenin gerçekleştirilmesi ile birlikte üretilen motorinin son derece düşük miktarda kükürt içermesi nedeni ile çevre kirliliğini azaltma yönünde önemli bir etki sağlamaktadır. Aynı zamanda, hidrojen sülfürce zengin gazların sebep olduğu olası çevre kirliliğini önlemek üzere, proje kapsamına, kükürt geri kazanma ünitesi de alınmış olup, bu ünite de sözkonusu gazlardan elementel kükürt üretimi sağlanmaktadır.

Ayrıca proje kapsamında gerçekleştirilen 2X12 MW gücündeki turbogeneratör gruplarının tesisi ile, hem projenin ek enerji ihtiyacı hem de rafinerinin genel enerji şebekesinden bağımsız hale gelmesi ve acil durumlarda ise enerji açısından kendi kendine yeterli hale gelmesi sağlanmıştır.

Bu proje fuel-oil üretimini azaltması ve böylelikle birim hampetrol başına beyaz ürün verimliliğini ve rafineri kârlılığını artırması yanında kurulan ünitelerin çıkardığı motorin gibi likit ürünler içinde kükürt miktarının çok düşük olması nedeni ile kullanıldığı yerlerde hava kirliliğinin önlenmesinde önemli katkılar sağlamaktadır.

Ayrıca bu proje kapsamında ana üretim üniteleri yanında rafinerinin kurulu olduğu Aliğa'da hava ve deniz kirliliğine neden olmamak için ünitelerden çıkan gaz ürünler içerisinde bulunan hidrojen sülfürden katı kükürt üreten kükürt ünitesi ile, ünitelerden çıkan kirli suların hidrojen sülfür ve amonyaktan temizlendiği atık su temizleme ünitesi de bulunmaktadır.

B. Aliğa Petrol Rafinerisi'nin Özellikleri

Aliğa Petrol Rafinerisi Akdeniz sahillerinde tesis edilmiş olması itibarıyla dünya pazarları ile rahat bir bütünleşme olanağına sahiptir.

Ülkemizin yüksek kalitede makine yağları üreten tek rafinerisidir. Ayrıca piyasa koşullarına ve ihtiyaçlarına cevap verebilen pek çok ürünün teslimi de yapılabilmektedir.

Diğer rafineriler ile karşılaştırıldığında en büyük ürün depolama kapasitesine sahip rafineridir. Türkiye'nin en büyük petrokimya kompleksi ile komşu yerleşimi nedeniyle pek çok karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.

Türkiye pazarlarına satılacak ürünler kara, deniz ve boru yolları ile ulaştırılabilmektedir. Kara tankerleri ile yapılan satışlar toplam satışların % 14' ünü, boru hattı ile yapılan satışlar % 38'ini ve deniz tankerleri ile yapılan satışlar % 48'ini oluşturmaktadır.

Aliğa Petrol Rafinerisi aşağıdaki ünitelerden meydana gelmektedir.

1. Proses Üniteleri Kompleksi

Proses üniteleri kompleksi şu ünitelerden oluşmaktadır:

- I. Hampetrol ünitesi
- II. Hampetrol ünitesi
- Unifiner-Reformer ünitesi
- Kerosene kükürt giderme ünitesi
- Dizel kükürt giderme ünitesi
- Propan-butan ayrıştırma ünitesi
- LPG-kükürt giderme ünitesi
- PCC ünitesi
- Nafta mercox ünitesi
- Kerosin mercox ünitesi
- Vakum destilasyon ünitesi
- Hydrocracker ünitesi
- Hidrojen üretim ünitesi
- Visbreaker ünitesi
- Gaz-amin muamele ünitesi
- Sülfür üretim ünitesi

2. Makina Yağları Kompleksi

Makina yağları kompleksi aşağıdaki ünitelerden oluşmaktadır:

- Vakum ünitesi
- Propan ile asfalt ayırma ünitesi
- Furfural ekstraksiyon ünitesi
- Mek-toluene ile wax ayırma ünitesi
- Ferrofining ünitesi
- Hidrojen üretim ünitesi

3. Yardımcı Üniteler Kompleksi

Yardımcı üniteler kompleksi şu ünitelerden oluşmaktadır.

- Buhar üretim ünitesi
- Elektrik üretim ünitesi
- Proses ve soğutma suyu üretim ünitesi
- Yakıt hazarlama ünitesi
- Basıncılı hava ünitesi
- Atık su arıtma ünitesi
- Kara dolum tesisleri
- İskeleler
- Hampetrol ve ürün tankları

C. 'Aliağa Petrol Rafinerisi'nin Üretim Kapasitesi

Rafineride üretilen ürünler ve kullanma alanları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 14. Aliaga Rafinerisi'nde Üretilen Ürünler ve Kullanım Alanları

ANA ÜRÜNLER	KULLANMA YERİ
LPG	Sıvı ve Mutlak Gazı
Propn	Otomotiv-Metalürji ve Camı Sanayii
Nafta	Petrokimya-Petkim
Normal Benzin	
Kürsümsüz Super Benzin	
Jet Yakıtı	
Gazyağı	
Motörin	
Makina Yağları	
Spindle Oil	Tekstil ve Tarımsal Mücadele
Light Neutral	Otomotiv Sanayii
Heavy Neutral	Otomotiv ve Makine Sanayii
Bright Stock	Ağır Makine Sanayii
Turbin Yağları	
Kalorifer Yakıtı	
Fuel Oil 5	
Fuel Oil 6	
Penetrasyon Asfaltı	
Blown Asfaltı	İzolasyonmaddesi
Paket Asfaltı	İzolasyon maddesi
Cut-back Asfalt	
Kükürt	
Askeri Yakıtlar	Silahlı Kuvvetler
YAN ÜRÜNLER	
Clarified Oil	Petkim
Soguk İşlem Yağı	Soguk Haddc İşlemleri
Slack Wax lar	Brandı, Kâğıt, Kibrit, Mum, Pet. Jct.
Extract lar	Lastik Sanayii

Tablo 15. Aliaga Rafinerisi'nde Yıllar İtibariyle FİİLİ Üretim (Bin Ton)

ÜRÜNLER	1991	1992	1993	1994
LPG	223,8	228,2	225,0	246,2
NAFTA	774,8	931,5	959,8	1.109,0
BENZİN	626,5	642,7	689,1	772,9
GAZ+JET+JP/4	232,7	450,0	497,9	576,0
MOT+ILD +F-54+F-76+SIY	189,5	2.194,4	2.357,6	2.785,0
FO5+FO6+K. YAK.+F-77+CLO	2.613,9	2.697,7	2.401,1	2.445,7
ASFALT	158,6	181,9	26,5	486,8
MAKİNE YAĞI	257,4	283,8	309,6	265,5
HVGO	0,0	20,8	206,3	86,0
EXTRACT	15,8	23,4	24,0	21,1
WAX	12,6	17,6	17,1	14,5
KÜKÜRT	6,8	7,2	8,0	13,2
ARATÜRÜN	4,2	21,5	15,1	9,6
TOPLAM	7.009,2	7.701,3	7.948,8	8.481,6
İSLENEN H/P	7.087,6	7.689,7	8.093,9	9.018,7
İSLENEN H/VVGO	842,6	146,6	380,0	80,0
İSLENEN NAFTA	0,0	0,0	3,9	0,0
İSLENEN SLOP	0,0	0,0	0,0	2,5
HC/DIP	0,0	0,0	0,0	89,1
TOPLAM SARF	7.430,2	8.136,3	8.477,8	9.138,2
DONUSUM (%)	57,08	58,74	60,03	63,51
H/P KAPASİTESİ (TON/YIL)	10.000	10.000	10.000	10.000
KAPASİTE KULLANIM ORANI	70,9	76,9	80,9	90,2

D. İstihdam Yapısı

Rafineri bünyesindeki toplam kadro ve istihdam ile bu istihdamın müdürlüklere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo 16. İzmir Rafineri Müdürlüğü'nün 1994 Yılı İtibariyle
Müdürlüklerin Kadro Durumu**

ÜNİTE	TASDIKLI	DOLU
Rafineri Müdürlüğü	7	6
Sayınım Sekreterliği	128	123
Hukuk Müşavirliği	3	3
Rafineri Müdür Yardımcılığı	13	13
Rafineri Müdür Yardımcılığı	8	8
Proses Üniteleri İşletme Müdürlüğü	272	247
Yardımcı Tesisler İşletme Müdürlüğü	236	202
Makina Yağları İşletme Müdürlüğü	109	91
Teknik Servisler Müdürlüğü	58	54
Bakım Müdürlüğü	376	350
Proje ve Kontrol Müdürlüğü	64	58
Teknik Emniyet Baş Mühendisliği	28	30
Personel ve Sosyal İşler Müdürlüğü	128	113
Mali İşler Müdürlüğü	34	32
Malzeme ve İkmal Müdürlüğü	65	61
Ticaret Müdürlüğü	19	19
Planlama Ekim Müdürlüğü	12	8
Yatırımlar Müdürlüğü	14	13
Başhekimlik	10	10

İZMİR İLİNDE PETROLE DAYALI OLARAK FAALİYETTE BULUNAN KAMU KURUMLARINA İLİŞKİN ÖZELLEŞTİRME STRATEJİSİ

A. Petrol Ofisi A.Ş. İzmir Bölge Müdürlüğü

Petrol Ofisi'nce üretimi ve dağıtımı yapılan mamuller kısmen stratejik bir niteliğe sahiptir. Bu alanda faaliyet gösteren tek ulusal kuruluş olan Petrol Ofisi, aynı zamanda diğer ülkelerin dünya çapındaki güçlü kuruluşları ile rekabet halindedir.

Anonim Şirket halindeki kuruluşun önceden halka arz yolu ile satılan hisselerinden geriye kalan % 20'sinin daha uluslararası piyasalarda yabancı yatırımcılara satılması planlanmaktadır.

İletişim olanakları son derece gelişmiş olan Petrol Ofisi A.Ş., aynı zamanda çağın gereklerine uygun bir bilgisayar ağı kurmuştur. Bilgi işlem birimlerinin enformasyon akışı oldukça güçlüdür. Dolayısıyla işletme hesapları ile ilgili bilgileri anında elde edebilmek mümkündür.

Şirketin 1994 yılı kârı 4 Trilyon TL'sini aşmıştır. Türkiye'nin en kârlı sanayi kuruluşu haline gelen POAŞ, aynı zamanda modern işletmeciliğin gereklerine uygun olarak yönetilmektedir.

Özelleştirme uygulamaları ile birlikte bu şirketin de özel mülkiyete devri gündeme gelmiştir. POAŞ'ın % 51'lik bölümü kamuda kalmak üzere % 49'unun halka arz yolu ile özelleştirilmesi son derece yararlı olacaktır. Şu an için % 4'lük kısmı halka açık bulunan şirketin geri kalan % 45'lik kısmının % 20'si yurtdışı piyasalarda ve % 25'lik bölümü ise İMKB aracılığı ile tasarruf sahiplerine arz edilebilir. Kurumun blok olarak yabancı sermayeye satılması şeklindeki öneriler son derece tehlikeli ve bağlayıcı bir takım sonuçlar doğurabilecektir. Böyle bir yöntem hiçbir zaman sözkonusu dahi edilmemelidir.

B. Petkim Petrokimya Holding A.Ş. Aliğa Kompleksi

Türkiye'nin en büyük petrokimya tesisi olan Petkim'in özelleştirme kapsamında yabancı sermayeye satılması planlanmaktadır. Daha önce Petrol Ofisi A.Ş.'ne yönelik olarak yaptığımız değerlendirmeler, Petkim için de sözkonusudur.

Petkim'de yer alan üretim birimlerinin pek çoğu birbiri ile entegre olmuş vaziyettedir. Bir işletmede üretilen mamül madde, diğer bir işletmenin hammaddesi durumundadır. Dolayısıyla işletme bazında ayrı ayrı blok satış, üretim akışında tıkanıklıklara yol açabileceği düşünceyle pek rantbal görülmemektedir.

Bugün için Petkim'in küçük bir bölümü halka arz edilmiştir. Geri kalan hisselerin yurtiçi ve uluslararası borsalarda satılması görüşü ile birlikte blok satışının düşünülmesi, kuruluşun özelleştirilmesinin hisse senetlerinin satışı yöntemi ile yapılacağı görüşüne ağırlık kazandırmaktadır.

C. Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. İzmir Rafineri Müdürlüğü

PETKİM ve Petrol Ofisi A.Ş.'nin özelleştirilmesine yönelik olarak yapılan değerlendirmeler Türkiye Petrol Rafinerileri Anonim Şirketi için de sözkonusudur.

Petrole dayalı kesimlerin devlet elinde kalması ancak belli bir kısmının halka açık hale getirilmesi pek çok gelişmiş ülke açısından da tercih edilen bir yöntem olmaktadır. Dolayısıyla zaten % 3'ü halka açık olan şirketin, % 49'u halka açık hale getirilerek, bu tesislerden sağlanan fayda ve kâra halkın ortak edilmesi, özelleştirmede uygulanacak en uygun yöntem olacaktır.

SONUÇ

Serbest piyasa düşüncesinin gelişmesi ile birlikte kamu ekonomisinin milli ekonomi içindeki payının azaltılmasına yönelik arayışlar hız kazanmıştır. Özelleştirme, bu arayışların en önemlisidir. Gerçekten de, kamu ekonomisinin sürekli büyüme eğilimi içinde olması ve her geçen gün yeni alanlara yayılması toplumdaki kişi hak ve özgürlükleri ile özel girişimciliği daha fazla tehdit eder hale gelmektedir.

Ekonomik amaçlı kamu kurumlarının aynı zamanda birer siyasi kurum olmaları, çoğu zaman bu kurumların sosyo-ekonomik amacını bir kenara iterek, onların siyasi partilerin iktidarını devam ettirebilmeleri amacıyla yönelik olarak çalışan bir birim haline gelmelerine yol açmıştır. Bu yapılarıyla, GSMH üzerindeki yükleri sürekli artan ve siyasi iktidarın aşırı taleplerini karşılamak için devamlı surette borçlanan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin, milli ekonomi için ne kadar yüksek riskler ortaya çıkardığı gözönüne alınırsa ekonomide rasyonelleşme hedefi doğrultusunda özelleştirmenin önemi de o kadar artmaktadır.

İncelenen her üç kurumda da göze çarpan en önemli sorun yönetim üzerindeki politik baskılardır. Ayrıca merkeze bağımlılık dolayısıyla üretim ve pazarlamaya yönelik kararların, ihracata yönelik girişimlerin genel müdürlükten gelecek direktifler doğrultusunda yapılıyor olması, hatta bazı kurumların doğrudan satış yapamamaları bu kurumların, tam anlamıyla, elini kolunu bağlamaktadır.

Sadece İzmir açısından değil, aynı zamanda ülkemiz açısından da son derece stratejik olan Petrol Ofisi, Petkim, Tüpraş gibi kurumların blok olarak satılmasından veya daha da tehlikeli olacak şekilde blok olarak yabancı sermayeye satılmasından ziyade bu kurumların halka açılmasına önem verilmelidir. Bu bağlamda özelleştirmeden beklenen yabancılaştırma olmamalıdır.

Son yıllarda Kafkasya'da yaşanan gelişmeler ve bu bölgedeki Türk Cumhuriyet'lerinin petrol rezervleri, petrole dayalı çalışan işletmelerin önemini bir kaç kat artırmıştır. Özellikle Tüpraş, Petkim ve POAŞ'ın üretim ve pazar olanakları bu doğrultuda geliştirilebilir ve özelleştirme ile elde edilen gelirler bu yönde kullanılabilir. Kafkasya Petrolünün Türkiye üzerinden dünyaya taşınmasının planlandığı günlerde ulusal petrol sanayimizin yabancılara satılması son derece büyük bir hata olacaktır.

Türkiye'nin bulunduğu bölgenin jeopolitik ve jeostratejik konumu gözönüne alındığında, bu tip stratejik ve kârlı tesislerin devlet yönetiminde kalması, buna karşın mülkiyetin tabana yayılması gayesiyle hisselerinin azami oranda halka arzı, ulusal çıkarlara en uygun özelleştirme stratejisi olacaktır.

Özelleştirme uygulamalarına yönelik olarak kabul edilen 4046 sayılı yasanın "Stratejik Konu ve Kuruluşlar ile İmtiyazlı Hakların Belirlenmesi" başlığını taşıyan 13. maddesinde:

a) Stratejik sayılacak konu ve kuruluşları belirlemeye

b) Tekelleşmenin önlenmesi-de dahil, ekonomi ve güvenlik ile ilgili olarak ulusal yararın korunması amacıyla, (a) bendi gereğince beirlenecek stratejik kuruluşlardaki kamu payının, % 50'nin altına düşmesi durumunda bu kuruluşların yetkili kurullarında alınacak kararlarda söz ve onay hakkı vererek imtiyazlı hisselerin miktarını ve bu paylara dayanarak devletin sahip olacağı imtiyazlı hakları belirlemeye, imtiyazlı hisselerin miktarını ve bunlarla ilgili imtiyazlı hakları değiştirmeye, stratejik konu ve kuruluş olarak belirlenenleri bu kapsamdan çıkarmaya Özelleştirme Yüksek Kurulu yetkili kılınmıştır.

Aynı maddenin devam hükmünde ise

- Türk Hava Yolları A.O.
- T.C. Ziraat Bankası
- Türkiye Halk Bankası A.Ş.
- T.M.O. Alkoloid Müessesesi
- Türkiye Petrolleri A.O.

olarak sayılan kuruluşların sermayelerinin % 49'undan fazlasının özelleştirilmesine karar verilmesi halinde bu kuruluşlarda imtiyazlı hisseler oluşturulması yasal bir zorunluluk haline getirilmiştir.

Bu kapsama POAŞ, PETKİM ve TÜPRAŞ gibi stratejik önemi taşıyan kamu kurumları da alınabilir.

Bugün, hükümet özelleştirmeyi politik bir tercih olarak değil, ekonomik bir öncelik olarak ele almalıdır. Bu doğrultuda özelleştirilmesi düşünülen KİT'ler ayrı ayrı ele alınmak suretiyle her biri için belli bir özelleştirme tekniği benimsenmelidir. Özellikle doğrudan satılması düşünülen KİT'ler çok iyi tespit edilmeli ve bunların blok-satış ile mi yoksa halka arz ile mi özelleştirileceğine yönelik tercihlerde tutarlı olunmalıdır. Bu doğrultuda özelleştirmede zamanlamanın önemine dikkat edilerek, kısa vadeli planlar yerine orta ve uzun vadeli planlar hazırlanarak Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısına ve her KİT'in kendi bölgesine uygun programlar geliştirilmelidir.

Özelleştirme uygulamalarında yöresel olanaklardan yararlanmaya önem verilmelidir. Bu doğrultuda, İzmir'deki mesleki kuruluşların ve üniversitelerin işbirliğinden yararlanılmalı ve yerel kamuoyunun olası tepkileri önceden hesap edilmelidir. Öncelikle, kamuoyunun tepkilerini dikkate almadan özelleştirme uygulamalarının istenen hız ve etkinlikte yürümediğinin anlaşılması gerekmektedir.